

A NÉMET KATOLIKUSOK ÉS A NEMZETI SZOCIALIZMUS

Az 1918-as összeomlás a német belpolitika pártviszonyaiban lényeges eltolódást vont maga után. Egyes pártok teljesen eltűntek vagy pedig a változott viszonyoknak megfelelően átszerveződtek, más, addig kormányképes pártok pedig a forradalmat követő képviselőválasztáskor olyfokú vereséget szenvedtek, hogy azt többé ki nem heverték. Ezzel szemben az addig ellenzékre ítélt centumpárt és szociáldemokratapárt máról-holnapra kormánypárttá alakult át. A centrum azóta állandóan kormányon van és sorából került ki a legtöbb kancellár. Akár a weimari, akár pedig a nagy vagy a kis koalíció volt uralmon, a centrum semmiféle kombinációból nem hiányzott.

Aki a sajátos német viszonyokat non ismeri, csak nehezen tudja megérteni, hogy a köztársasági államforma és a weimari szellem megvédésében, illetve állandósításában a katolikus centrum és a szociáldemokratapárt közös frontot alkotnak. Ha Wirth kancellárnak Rathenau meggyilkolása után kiadott jelszavát: „Az ellenség a jobboldalon áll“, későbbben ugyan már nem lehetett szószerint érteni, a két párt frontja a legutóbbi időkig úgy a birodalmi gyűlésen, mint a közéletben szilárdan állott, valahányszor a weimari alkotmányt meg kellett védeni. A német katolikusoknak ez a taktikája sokféle félreértésre adott alkalmat. „Hol itt a nemzeti érzés és a vallásos meggyőződés? — mondotta nemrég e sorok írójának egy ismert keresztény politikusunk. — Mire jó a szociáldemokratákkal való barátkozás, a polgári gondolatnak szinte elvszerű elárulása és a nemzeti szocialisták ellen folytatott ádáz harc?“ Az ilyen kérdések és töprengések a magyar viszonyok szemszögéből bírálják a német belviszonyokat, holott ezeket bizony a németség szempontjai irányítják.

A német katolikusok a múlt század közepéig politikai meggyőződésük szerint különböző pártokhoz tartoztak. Amint azonban a hatvanas évek második felében a kezdődő kultúrharc előrevetette árnyékát, az egyes pártok katolikusai pártokfölötti katolikus bizottságot alakítottak, amely 1870 szeptember 13-án Saviny és Reichensperger indítványára „centrum“ néven formailag is rendes párttá alakult. A párt megalakulása szinte a tizenkettedik órában történt. A birodalmi gyűlés 1871 március 21-én megtartott megnyitó ülésén, amelyen a Versaillesben megkoronázott császár trónbeszéde elhangzott, a katolikusokat már nyíltan támadták. A centrum vezetési tagjai azonban — nevezetesen Reichensperger és Mallinckrodt — nagy határozottsággal védték ki a katolikusok zászlóbontását, Ketteler, a nagy szociális püspök

pedig nagy beszédben válaszolt Treitschkenek, aki „a katolikusok veszedelmes jogait“ támadta. A trónbeszédet követő ülészak légköre annyira feszült volt, hogy a kitörő vihart bárki is megjósolhatta.

Németország a győzelmesen befejezett német-francia háború után volt. Évszázadok óta először történt, hogy az összes német törzsek vállvetten és közös lelkesedéstől fűtve szálltak hadba, győzelmükkel megteremtették az egységes német császárságot. A győzelmi hangulatba azonban — mint már Königgraetz után is — hamarosan észrevehető katolikusellenes mellékzöngék vegyültek. Egyes felekezetieskedő szervezetek és orgánumok a német-francia háborút mint a protestantizmusnak a katolicizmuson aratott győzelmét ünnepték. Ezt az egyoldalú és semmiképpen be nem bizonyítható állítást a sajtó nagy része is magáévá tette, és a katolikusokat alacsonyabbrendű és másodfokú állampolgárokká fokozta le. A szabadelvű sajtó a katolikus vallással kapcsolatban csak „dajkamese,“ „papcsalás,“ „a papságtól való rabszolgai függés“ és hasonló kifejezésekkel tarkított cikkeket közölt. A katolicizmust célzatosan és következetesen csak „fekete intemacionálénak“ nevezi, amely ellen „az államhatalomnak ugyanazzal a szigorúsággal kell eljárnia, mint a kommunisták vagy az anarchisták vörös intemacionáléja ellen“. Míg addig csak a szocialistákat mondták hazafiatlanoknak, most ezzel a váddal a katolikusokat is illetik. A Magdeburger Zeitung pl. — pars pro toto — így írt: „A szociáldemokraták és a katolikusok vérünknek egy idegen, nem asszimilálható cseppjét képezik; államiságunkat és lényegünket az ő elképzelt államiságuktól és lényegüktől áthidalhatatlan ür választja el“. Az akkor alapított „Gesellschaft zur Verbreitung von Volksbildung“ programjában pedig a következő mondatokat tartalmazza: „A szocialista és az ultramontán mozgalmak alapját a tömegek tudatlansága képezi. A szocializmus és az ultramontanizmus, mindegyik a maga módja szerint, a tömegek tudatlanságára utazik“ stb. Ez az írásmód és hangulatkeltés a katolikusokra szükségszerűen leverőleg és bántólag hatott és őket önvédelemre kényszerítette.

Közben a katolikus egyház ellen hivatalosan is megindult a harc. Ezt bevezette a „Kanzelparagraph“, amelynek értelmében „egyházi személy, ki hivatása gyakorlásában a kormány intézkedéseit és az állam viszonyait a közbékét veszélyeztető módon vagy szellemben bírálta“, súlyos büntetés alá esett. A „Kanzelparagrafiist“ nem-sokára a jezsuiták kiűzése követte. 1873-ban a „Maigesetz“-cel a katolikus papok képesítését és alkalmaztatását szabályozták. Egy további törvény az egyház fegyelmi jogát rendezte és az egyházi ügyek elintézésére külön királyi bírói hivatalt szervezett meg. Az „Expatriierungsgesetz“ a „renitens“ papokkal foglalkozott és azoknak az országból való eltávolítását is javasolta. Az 1875-1 porosz törvény az összes szerzetek és a szerzetekhez hasonló kongregációk kiutasítását tartalmazza. A harc éveken át oly hevesen folyt, hogy több püspököt és száznál több papot rövidebb vagy hosszabb fogságra ítélték; kiterjedt vidékek néha hónapokon át nélkülözték a pasztorációt. XIII. Leo pápa trónralépése ugyan megjavította a Vatikán és Bismarck között a viszonyt és némi könnyítést is hozott; későbbben Bethmann-Hollweg is erősen

letompította az egyházellenes törvények élet, de azért lényegükben 1918-ig érvényben voltak.

Hasonló szigorral járt el az államhatalom a szociáldemokraták ellen is, akik akkor kezdték szárnyukat bontogatni. Agitációjuk megfékezésére és terjeszkedésük meggátlására Bismarck a birodalmi gyűléssel az úgynevezett „kivételes törvényt“ szavaztatta meg, amelynek érvényességét négyévenként megújították. A törvény szociáldemokrata egyesületek megalakulását, szociáldemokrata gyűléseket, nyomtatványokat és az erre a célra rendezett pénzgyűjtést súlyos büntetés terhe alatt megtiltotta. A törvény értelmében a hivatásos szocialista agitátorokat, akik agitációs munkájukból éltek, az országból ki lehet utasítani, vendéglősök, könyvkereskedők pedig, akik a szociáldemokrata mozgalomban résztvettek, iparukat veszíthették. Azokban a kerületekben, amelyekben a szociáldemokrata propaganda esetleg a közbiztonságot veszélyeztette, elrendelhető volt az ostromállapot is. A törvény teljes szigorral sújtotta a szociáldemokrata mozgalmat és csak a pártszervezkedést mint olyant engedte meg bizonyos fonnák között.

A katolikusok és a szociáldemokraták ellen megszavazott törvények a centrum és a szociáldemokrata párt között szükségszerűen politikai érdekközösséget teremtettek meg. Ez az érdekközösség mint taktikai szükségszerűség már a császári trónbeszédet követő vitában nyilvánult meg, mikor Bebel az egyház szabadságáért szállt síkra. Ezután mind sűrűbben találkozott a két párt abban a harcban, amelyben a kultúrharc egyházpolitikai törvényei és a kivételes törvény megszüntetését követelték. Ezen taktikai szükségszerűség és érdekközösség ellenére a két párt között a világnézeti ellentét azonban továbbra is megmaradt; a szociáldemokraták terjeszkedését az ipari központokban a legeredményesebben épp a centrum és a katolikus szakszervezetek akadályozták meg.¹

Az összeomlás, illetve a weimari alkotmány új helyzetet teremtett. A weimari alkotmány, amelynek minden bizonnyal megvannak a maga fogyatékoságai, teljes vallásszabadságot hozott. Erre vonatkozóan a következőképp nyilatkozott Wirth kancellár e sorok írójának: „Nem mi okoztuk az összeomlást, de ha egyszer már bekövetkezett, és az új alkotmány mindannyiunknak teljes egyenjogúságot hozott, csak természetes, hogy nem kívánjuk vissza a régi állapotokat.“ Ha a német katolicizmusnak mai fellendülését és politikai súlyát a háború előtti helyzetével összehasonlítjuk, amikor a katolicizmus valójában sohasem léphette át a védelmi vonalat és belső energiáit nem állíthatta teljes odaadással a köz szolgálatába, érthető, hogy a német katolikusok a weimari alkotmány szellemére esküsznek. Mivel a háborút követő években a jobboldali pártok, illetve szervezetek — gondoljunk csak a Kapp-puccsra, Erzberger és Rathenau meggyilkolására — nem mindig kesztyűs kézzel küzdöttek a weimari alkotmány és a köztársaság ellen, a centrum és a szociáldemokrata párt kényszerűségből továbbra is a

¹ A legújabb kimutatás szerint is a keresztény szakszervezetek 778.863 beiratkozott és beszervezett tagot számlálnak. Ezekből a katolikuslakta Sziléziára 251.580, a Rajna vidékére 165.742, Weszfáliára 104.907 és a Saarvidékre 59.962 esik.

közös fronton találkozott. Ez a taktikai összekapcsolódás főleg Poroszországban olyan alakot öltött, hogy a „fekete-vörös koalíció“ alakult ki belőle, amelyet tizenkét évi uralom után csak az április 24-én megtartott porosz tartománygyűlési választás tudott megrendíteni.

A németnemzeti párt közben mindent elkövetett, hogy a katolikusok sorait megbontsa. Ebből a célból katolikus párttagjai számára külön katolikus osztályt létesített és egy katolikus folyóiratot adott ki; ezt az engedményt a pártvezetőségtől Dr. Spahn és Dr. Wallraff, ismert katolikus politikusok, kényszerítették ki, akik Erzbergernek légüres térben mozgó, megalkuvó és a nemzeti érzést joggal sértő politikája miatt fordultak el a centrumtól. Mivel Erzberger politikája egyébként is mind nagyobb ellenzésre talált katolikus körökben, számolni kellett azzal, hogy a németnemzeti párt taktikája bizonyos fokig sikerrel járhat. Nem a katolikusokon múlt, hogy a terv végül is dugába dőlt, hanem sokkal inkább a németnemzeti párton, amely látszólagos engedményei ellenére végelemzésben mégis a háború előtti felfogásban gyökerezett és a változott viszonyokhoz nem tudott alkalmazkodni. A katolikusok megbontásának terve a németnemzeti párt őszinteségének hiányán bukott meg: a katolikus osztály feloszlott és a hetilap az olvasók következetes csökkenése miatt megszűnt. Amióta Hugenberg kezébe került a párt vezetése, világnézeti kérdésekben kurzusváltásra gondolni többé egyáltalában nem lehetett. Az április 24-én szenvedett veresége óta a párt nemcsak a centrumra nem jelent többé veszedelmet, hanem politikai viszonylatban is elvesztette jelentőségét; Hugenberg, nagy sajtója ellenére is, agyonreformálta pártját.

Ügylátszott, hogy Brüning megjelenése a politikai fórumon változást hoz. Brüning egyike volt a legjobb német gépfegyvertervezőknek, ki mindvégig kitartott a fronton s azonfelül helytelenítette a békeszerződés aláírását és Erzbergernek a politikáját. Politikai érvényesülése háttérbe szorította a centrum balszárnyát, amelynek élén Wirth, volt kancellár, állott és új politikai lehetőségekre nyújtott kilátást. Mint a háborús nemzedék képviselőjét nem-centrum körökben is őszintén becsülték. Ügylátszott, hogy politikája megeremti azt az állapotot, amelyen a centrum és a jobboldali pártok között, amelyekhez Brüning érzése szerint jobban húzott, mint a szociáldemokratákhoz, valamelyes közeledés létrejöhet. Ez annyiban sikerült, amennyiben a németnemzeti párt fiatalabb és haladó tagjai, mint Lindeiner-Wildau, Treviranus és mások, ha nem is pártpolitikailag, de erkölcsileg és szellempolitikailag Brüning mellett tettek hitet. Sőt maga Hitler is első Brüninghez intézett levelében nagy elismeréssel nyilatkozott a kancellárról és ma már ismeretes, hogy Brüning a jövő lehetőségeire vonatkozóan Hitlerrel is tárgyalt. A birodalmi elnök személyének megválasztása ügyében Brüning és Hitler már csaknem megegyezett volt, mikor Hugenberg politikai sakkhúzással a megegyezést megghiúsította. Az elnökválasztást megelőző agitáció azonban újra megnyitott minden szakadékot, amely a centrum és a nemzeti szocialisták között tátongott; a szakadékot a porosz tartománygyűlés választási propagandája még elmélyítette. A harc egyenesen Brüningnek szólt. Bár a nemzeti szocialisták mindenütt tért hódítottak, a centrumot letörni nem tudták;

ez nemcsak erkölcsileg, de politikailag is megerősödve került ki a harc-
ból. A pártok erőviszonyai most olyanok, hogy számolni lehet Brüning
és Hitler közeledésével. Ez a közeledés természetesen csak taktikai
jellegű lehet, bár valószínű, hogy azt megelőzően a Hitler-pártnak
világnézeti szempontból is színt kellene vallania.

A német katolikusok és a nemzeti szocializmus közti ellentét
ugyanis nemcsak taktikai és szociális, de sokkal inkább világnézeti ter-
mészetű. Ezen a téren a centrum, illetve a német katolicizmus, amely
csak hosszantartó harcok után küzdötte fel magát a német politika
mértékadó tényezőjévé, nem ismer félmunkát. A német katolicizmus
szociális és alkotmányjogi kérdésekben rendkívül rugalmas, haladó
gondolkodású és nagystilű, de világnézeti kérdésekben múltjából
kifolyóan gyanakvó, programmatikus és dogmához kötött. Ha tak-
tikailag együtt haladhat is a nemzeti szocializmussal, mint ahogy azt a
szociáldemokratákkal tette, szellemi közeledés közte és a nemzeti szo-
cializmus között mindaddig lehetetlen, míg a nemzeti szocializmus
azokat a keresztény-katolikusellenes és sokban pogány elveket hirdeti,
amelyek a mai napig programjának lényeges pontjait képezik.

A nemzeti szocializmus ugyanis több mint csupán politikai
vagy szociális mozgalom. Világnézet, „új vallás“, mint Hitler „Mein
Kampf“ című könyvében (654. old.) írja. Bár ez az új vallás különböző
apriorisztikus követeléseknek és nézeteknek az összetétele, mégis van
egy kristályosodó pontja, amely körül úgyszólván minden követelés
és magyarázat forog. Ez a pont a faji gondolat, amelynek a vallás és
az etika is alá van rendelve. „Nincs más bűn, csak amellyel a vér és
a faj ellen vétkezünk“, mondja Hitler. A pártprogramul 24. pontja
pedig kimondja: „Követeljük minden felekezet szabadságát, ameny-
nyiben nem veszélyeztetik az államot és nem sértik a germán faj erkölcsi
és etikai érzését.“ A pártprogramot magyarázva, azt írja Feder a
Programm 49. oldalán: „Minden bizonnyal megtalálja a német nép is
egykor istenkeresésének és istenhívóságának útját, mint azt északi fajá-
nak véresejtjei követelik.“ Rosenberg, a nemzeti szocializmusnak vallás-
bölcseleje pedig minden kétértelműséget kizáróan megállapítja, hogy
a fajgondolat egyedüli értékmérője minden cselekedetünknek és hogy
következésképpen az erkölcsöt csak faji, nem pedig elvont katolikus
értelemben kell venni. Ebből a megállapításból azt a következtetést
vonja le: „Minden németnek kötelessége tehát fajának sajátos szo-
kásait és erkölceit ápolni, ahol pedig elhalványodtak, újra életképessé
tenni. Az állam hivatva lesz erkölcsi és vallási közösségek letelepe-
dését attól a feltételtől függővé tenni, hogy azok erkölcsi alaptételei a
német szociális és erkölcsi érzéssel összeütközésbe ne kerüljenek.“
(Rosenberg: Wesen, Grundsätze... 44. old.) Rosenberg szerint
a germán, illetve az északi faj sajátos jellemtulajdonságai a bátorság, a
szabadságszeretet, a férfiaság, a határozottság és mindennekfőljött a
férfias becsület, „amely, mint sehol a világon, csak az északi fajnál az
emberi lét és gondolkozásmód középpontjában áll“. E tulajdonsá-
gokkal szemben a kereszténység a szeretet, az alázatosságot és az irgal-
mat hirdette. „Ma minden becsületes német előtt nem titok többé,
hogy a kereszténység a minden teremtményt felölelő szeretet hirdeté-

sével az északi fajok lelkére súlyos csapást mért. És ez érthető, hisz a kereszténység nem ismerte a faji és népi gondolatot, és következőképpen nem ismerte a becsület fogalmát sem, mert nem volt egyéb, mint különböző elemeknek egymásba olvasztása.“ (Rosenberg: *Der Mythos des XX. Jahrhunderts*, 151. o.) Ha pedig a kereszténység elrontotta a germán jellemet, meg kell reformálni azokat az intézményeket, amelyekből a sajátos germán jellemtulajdonságok kifejlesztése függ. Ilyen intézmény elsősorban a házasság. „A fajilag berendezett állam első kötelessége — hirdeti Hitler — a házasságot állandósított faji gyalázatának mélységéből kiemelni és olyan intézménnyé átalakítani, amely lehetővé teszi, hogy belőle az Ur képmásai, nem pedig az ember és majom közti szörnyszülöttek támadjanak.“ (Hitler, *Mein Kampf*, 444., 445. old.) Ugyanazon az oldalon azt mondja tovább: „Az államnak minden figyelmét arra kell összpontosítania, hogy egészségtől pezsgő fizikumokat termeljen ...“ Valamivel később kötelességévé teszi az államnak, hogy „a faji egészség szolgálatába a legmodernebb orvosi segédeszközöket állítsa“. Ilyen segédeszközök pl. „a fizikailag gyengéknek, a betegeseknek és a terheltéknek stb. a házasságtól való eltiltása, illetve sterilizálása“. Ezzel a német fajt az elkorcsosodástól akarja megóvni és a nietzschei Übermensch típusát kitermelni. A *Völkischer Beobachter* (Hitler hivatalos lapja) 1929, 181-ik száma szerint Hitler erre vonatkozóan az 1929 augusztus 7-én Nürnbergben megtartott pártkongresszuson a többi között a következőket jelentette ki: „Fajunk igazi értéke nem a lakosság számában, hanem a minőségében keresendő... Németország évente 300—400.000 embert veszít. Ha körülbelül egy milliót meghaladó újszülötteiből a 700—800.000 gyengét és betegest a másvilágra küldené, végelemzésben csak energiatöbbletet nyerne... A történelem legtisztább faji állama, Spárta, ezt a faji elméletet annak idején szigorúan megvalósította.“ Ez a faj politika az az „új vallás“, amelyről Rosenberg azt írja „... Ma új vallás, a vér mythususa támad. E tökéletes tudással egyesített vallás szerint az északi vér az a mythus, amely a régi szentségeket helyettesíti és fölöslegessé teszi. Mivel ez a faji vallás az egyedül helyes vallás, a germán fajnak el kell készülnie a végső harcra, hogy a római katolicizmust mint fajellenest az egész vonalon visszaszorítsa.“ (Rosenberg, *Der Mythos des XX. Jahrhunderts*, 112. old.)

A faji vallás ez ígéinek hirdetésén kívül a nemzeti szocializmus azonban egyenesen is lámadja nemcsak a katolicizmust, hanem a kereszténységet is.¹ Hitler elismeri még Krisztus világtörténelmi szerepét és nagy tisztelettel adózik neki, de Rosenberg már csak „názáreti lázadót“ és „kuruzslót. lát benne. „Krisztus csodálatosan benső viszonyt mutat az elvont szellemiség — írja — és az ördögi kuruzslás között.“ (Mythus, 76. o.) Chamberlain nyomdokain haladva, visszatartja az egész ószövetséget és kijelenti, „hogy a kereszténység zsidó anyagiassággal van telítve“. A kereszténység egyébként „kiszajátítja a világbéke fejedelmének a gondolatát, amely valójában perzsa eredetű

¹ A következőkben Rosenberg „*Der Mythos des XX. Jahrhunderts*“ című művéből a „*das Ringen der Werte*“ című fejezetnek a kereszténységről és a katolicizmusról szóló rövid tartalmát adjuk.

és a zsidó Messiásgondolat által eltorzult“. (Der Mythus, 39. o.) „A büntudat velejárója az alacsonyabbrendű fajnak és a fizikai elkorcsosodásnak... Homér hősei éppúgy nem ismerik a bünt, mint ahogy a régi indusok vagy Tacitus germánjai nem ismerték. Az eredendő bűn tanítása gerinces fajjal összeegyeztethetetlen.“ (Der Mythus, 72., 73. o.) A keresztényüldözéseket Rosenberg nemcsak megérti, de helyesli is. „Magától értetődik, — írja — hogy akinek a régi Rómában még gerince volt, szükségszerűen szembekerült a kereszténységgel, amely vallási jellegén kívül kizárólag proletár-nihilista politikai mozgalom volt.“ (Der Mythus, 73. o.) Krisztus születése, feltámadása és mennybemenetele „legenda, amely Afrika és Ázsia kuruzslásra és bűvészetre hajló népeinél termékeny talajra talált“, sőt Európát is inficiálta. (Der Mythus, 128., 129. o.)

Rosenberg további fejtegetése szerint az evangéliumok meg vannak hamisítva, a szentségek megrontják az egyéniséget, a szentségek elmélete pedig kuruzslás. A szentek tisztelete a keletiek szellemidézésének analógiája. A búcsú tanítása és a holtakért való imádság a kuruzslók világnézetének a nivóján mozog. A főkuruzsló — Medizinmann — természetesen a pápa, aki azonban a katolikus egyház hierarchikus berendezésével a kuruzslás felelőssége alól mentesül. (Der Mythus, 166., 167. oldal.) A kereszténység végelemzésben semmi egyéb, mint vak eszköz Róma hatalmának kiépítésére. „Róma a szeretet hirdetésével hatalmpolitikát folytat. Rómának önmagát istenítő papsága, amely a Krisztusba vetett hitet hatalmi célokra kihasználja.“ (Der Mythus, 154., 155. oldal.) A papság és Róma nem volt az eszközökben váltogató. A méreg, a börtön és a tör éppúgy megfelelt, mint a máglya, ha célt értek velük. „A germán tudomány útja vérfolyamokon vezet keresztül, amelyeket Róma ontott. Jámbor északi szerzetesek, akik inkább hittek szemüknek, mint régi egyiptomi pergameneknek, méreg és tör áldozatai lettek.“ (Der Mythus, η 8. oldal.) Egyáltalában állandó harcot lát Róma és a germán, illetve az északi faj lelkiisége között. Ezen valójában Luther sem tudott változtatni. „Ma már tudjuk és érezzük, — írja — hogy a katolicizmus és a protestantizmus tiszta negatívum, amely az északi faj organikus energiáinak útjában áll... A kereszténység vallási fogalma hamis. A katolicizmusnak, a protestantizmusnak és a zsidóságnak el kell tűnniük. Helyükbe új világnézet lép. Annyira eltűnnek, hogy az emlékezetből is kimosódnak, mint ahogy az ember az éjjeli lámpáról megfedezkedik, ha a felkelő nap a hegyormokat megvilágítja.“ (Der Mythus, 434. oldal.)

A nemzeti szocializmus vallásbölcselei szerint a katolicizmus és a protestantizmus már nem felel meg a német életformáknak és nem elégíti ki a germán lelket. Ezek szerint a katolicizmus érthető a déli népeknél és a forró klímában, de semmiképpen sem a germán fajnál és északon. Feder, Wolzogen, Bode, Bréma város pastor primariususa és mások elvetik az alázatos, irgalmas, könyörületes Krisztust, mint akinek semmi köze a germán és az északi jellem férfiasságához, büszkeségéhez, bátorságához és hősiességéhez. Wolzogen „Wegweiser zum deutschen Glauben“ című füzetében azt írja, hogy Krisztus keresztalála elválasztja a keletet a nyugattól, az ázsiai tunyaságot a germán

tettvágytól, a rabszolgamorált az úrimoráltól. Rosenberg pedig így ír: „A hatalmas szónok, a zsinagóga megtisztítója, egy szóval: a férfi, aki mindenkit magával ragadott és akit mindenki követett, a mi ideálunk, nem pedig a zsidó próféták áldozati báránya, a keresztrefeszített Krisztus.“ (Der Mythus, 567. oldal.) Mivel a fent követelt tulajdonságok csak Baldur és Wotan germánjainál találhatók meg, vissza kell térni a régi germánok ideáljaihoz, vagy pedig a régi germán mitológia, a katolicizmus és protestantizmusból adódó szintézis alapján és szellemében új német nemzeti egyházat kell alapítani. „Ez a német egyház — írja Rosenberg (Der Mythus, 573. oldal) nem hirdethet dogmát, amelyet hívőinek a lelki üdvösség veszélyeztetésével el kell hinnük. Olyan lelki közösségeket ölel majd fel, amelyek tiszteletben tartják a szép katolikus szokásokat, de a keresztény szertartások luteránus formáit előnyben részesítik. Tagjai lehetnek azonban azok is, akik az egyházas kereszténységgel szakítottak és valami más alapon — talán Eckehart szellemében — lelki közösséget alkotnak.“ Ez az új egyház megírja majd a zsidó szellemtől megtisztított és meg nem hamisított ötödik evangéliumot, amely számol az északi faji gondolat követelményeivel. Térhódításával diadalútjára indul a faji gondolat. Új típus: a hős típusa fog kialakulni. „A templomokban és búcsújáráshelyeken eltűnik a keresztrefeszített Krisztus, hogy helyét a lándzsás isten foglalja el. Vasárnap a nép nem a Mária-szobrok, hanem a német háborús hősök szobrai körül fog gyülekezni“ (Der Mythus, 5. oldal), hogy a faji gondolat hősi halottainak áldozzanak.

A NÉMET KATOLICIZMUS kezdettől fogva élesen szemben állott a nemzeti szocializmus mozgalomával. Ezzel tisztában voltak a nemzeti szocializmus vezetői is. Hogy a katolikus egyház támadását kivédjék, azt hangoztatták, hogy mozgalmuk nem az egyházi, hanem a politikai katolicizmus ellen irányul. Ezzel a taktikával alkalmasint megtéveszthettek egyeseket, a katolikusok egységét azonban nem tudták megbontani. A hivatalos német katolicizmus — világnézeti szempontból — ma is olyan éles ellenfele a nemzeti szocializmusnak, mint évekkel ezelőtt. Ma is ugyanazzal a kitartással és céltudatossággal harcol ellene, mint mikor még Ludendorff is vezető szerepet játszott benne, aki a müncheni puccs után vált ki belőle és a Tannenbergbunddal azóta az egész világ ellen összeesküdött. A nemzeti szocializmus ellen hivatalos helyről a mainzi püspök, Ludwig Maria Hugo indította meg 1930 szeptember havában egy tanulmányoszerű pásztorlevélben a támadást. A pásztorlevél a következő mondatokkal végződik:

„Mindezek után azt kérdezzük: Lehet-e katolikus ember bejegyzett tagja a Hitler-pártnak? Megengedheti-e a katolikus plébános, hogy a párt tagjai egyházi temetésnél vagy hasonló egyházi ténykedéseknél résztvehessenek? Járulhat-e az a katolikus, aki a párt alapelveit magáévá teszi, a szentségekhez? Ezekre a kérdésekre csak határozott nemiell választolhatunk.“

A mainzi püspök nem maradt az írott tilalomnál; többször megtörtént, hogy a Hitler-párt egyes elhunyt tagjainak megtagadta az egyházi temetést.

A mainzi püspök példáját csakhamar követte Bertram boroszlói bíboros, a bajor püspöki kar, a kölni, paderbomi és a felsőrajnai egyháztartományok püspökei és végül Schreiber berlini püspök. Pásztorlevelükben óva intik katolikus híveiket a nemzeti szocializmus modern tévtanaitól, megmagyarázzák a helyes és helytelen nacionalizmus fogalmát és kéri híveiket, hogy ne engedjék magukat tetszetős, de hamis jelszavakkal hitüktől és egyházuktól eltántorítani. A bajor püspöki kar pl. 1931 február 12-én megjelent pásztorlevelében a többi között a következőket írja:

„A nemzeti szocializmus vezető képviselői a fajt a vallás fölé helyezik. Elvetik a kinyilatkoztatást, sőt a tízparancsolatot is. Nem ismerik el a pápa primátusát és egy dogmamentes német egyház alapításával kísérleteznek. Programjuk 24. paragrafusa értelmében a keresztény erkölcsant a germán faj erkölcsi érzésétől teszik függővé. Felfogásuk szerint a forradalom erkölcsi megengedhetősége annak sikerétől függ; a hatalmat a jog fölé helyezik: mindkét felfogás ellenkezik a keresztény társadalomtudománnyal. Amit a nemzeti szocializmus kereszténységnek mond, az már nem Krisztus kereszténysége. A püspökök, akik a hit- és erkölcsant örei, kötelességszerűen óvják híveiket a nemzeti szocializmustól mindaddig, míg az olyan kultúrpolitikai elveket vall és terjeszt, amelyek a katolicizmussal nem egyeztethetők össze.“

A paderbomi egyháztartomány püspökeinek pásztorlevele (1931 március 10) pedig egyik fejezetében a következőt mondja:

„A párt alapítójának kijelentésein kívül elsősorban a Völkischer Beobachter szerkesztőjének írói és agitatorikus tevékenységét kell szemügyre vennünk. Ez a tevékenység alapos betekintést enged a párt szellemébe. Megtudjuk belőle, hogy a párt a vallási kérdéseket nemcsak szintelen, hanem sokszor kimondottan katolikusellenes szellemben tárgyalja. Olyan kijelentésekkel találkozunk, amelyek a katolikus hit- és erkölcsantallal homlokegyenest ellenkezik, sőt amelyek a katolikus egyházat, a szentírást és az apostoli szentszéket becsmérlik és odatörek-szenek, hogy egy Rómától független „új német népegházat“ alapítsanak. Ilyen értelemben a horogkereszt harci jelvény Krisztus keresztje ellen.“

Ilyen és hasonló szellemben írt az összes német püspök. Lehetséges, sőt valószínű, hogy Hitler azzal az észjárással, amely a Völkischer Beobachter szerkesztőjének, Rosenbergnek „Der Mythos des XX. Jahrhunderts“ című művéből folyik, nem mindenben egyezik. Hitler osztrák származású, akinek lelkében, ha atavisztikusan is, a régi osztrák hagyományok még élnek. Ezenkívül — úgylátszik — számol a való helyzettel is és helyes taktikai érzéssel is rendelkezik. „Mein Kampf“ című munkájában legalább határozottan visszautasítja Schöneremek egykori Los von Rom- politikáját. Helyes taktikai ösztönére vall az is, hogy a délnémet sajtóban általában sokkal engedékenyebb hangnemben írat, mint a protestánslakta vidékek sajtójában. Ugyancsak meg kell engedni, hogy Hitler maga, bár minden megnyilatkozásában a faji és a nemzeti gondolat vezeti, még nem fordult kimondottan a katolicizmus, illetve a kereszténység ellen. Hasonlóan mint Mussolini, aki szintén nem éppen keresztény motívumokkal és eszmékkel juttatta diadalra a fasiszmust és későbbben mégis rálépett a Vatikánba vezető útra, elképzelhető volna, hogy egy szép napon Hitler is kezet nyújtana az egyháznak, ha ... Ennek lehetőségét megnehezíti azonban a Németországban meglévő vallási megosztás és hogy Hitler bizonyos

fokig már saját mozgalmának a foglya, akinek szava világnézeti kérdésekben nem is bír oly súllyal pártjában, mint politikai vagy szervezkedési kérdésekben. A dolgok mai állása szerint világnézeti kérdésekben már nem tartja kezében a gyeplőt. Ezen a téren a párt külpolitikusa és történelembölcse, Rosenberg dr.-é már a vezérszó, aki baltikumi junker és a baltikumi német minden hibájával és erényeivel ellátva, elméleti kiképzésben az autodidakta Hitlert túlszárnyalja. Rosenberg körül lassanként egész sereg történelembölcész csoportosult, kiknek előadásai, füzetei és könyvei mind a „Der Mythus des XX. Jahrhunderts“ szellemében készülnek és íródnak. Hogy Hitler világnézeti kérdésekben személy szerint is azonosítja-e magát és a nemzeti szocializmust Rosenberggel és körével, az már csak másodrangú kérdés. A valóság az, hogy Hitler Rosenberget, bár katolikus részről arra már ismételtelen felszólították, még nem dezavualta és előreláthatóan nem is fogja dezavualni, mert már nem tudja dezavualni. Rosenberg történelembölcseletének katolikusellenes hatása már túlnőtt Hitleren és annyira befolyásolta a nemzeti szocializmus mozgalmát, hogy továbbterjedését alig lehet egyszerű hatalmi szóval megakasztani.

Mind ezek után azonban tartozunk azzal a megállapítással, hogy a német katolikusok elismerik a nemzeti szocializmus igazi értékeit és vívmányait. így pl. Eberle dr. sok ezer példányban közkezen forgó „Zum Kampf um Hitler“ című füzetében kényszerítő logikával mutat rá azokra a tényekre és tünetekre, amelyek a nemzeti szocializmust ellenhatásként szükték. E tények mindenekelőtt a versailles-i békeszerződés, amely gazdasági kihatásaiban a német népet, különösen pedig az ifjúságot, alapjában megrendítette és a szélsőséges eszmék befogadására fogékonyá tette; a versailles-i békeszerződés nyomán támadt légkör sűrű elméletekre nem volt alkalmas. Ugyancsak a nemzeti szocializmus érdeméül tudják be, hogy az ifjúság nagy részét és a munkanélküliek millióit a kommunizmus ölelő karjaiból kimentette, a kommunizmust előrehaladásában megállította és a szociáldemokráciát az egész vonalon visszaszorította. Elismerik továbbá, hogy a nemzeti szocializmus az ifjúságba áldozatos nemzeti szellemet nevelt, úgyannyira, hogy ez az ifjúság meggyőződéséért életét is kockáztatja; az a 79 fiatal nemzeti szocialista, aki 1930 december elsejétől 1931 december elsejéig a kommunistákkal való összeütközésekben életét vesztette, megcáfolhatatlanul igazolja ezt az állítást. E tények tárgyilagos elismerésétől azonban az út a közös taktikához a legutóbbi időkig igen messze volt.

A birodalmi elnökválasztás és a porosz tartománygyűlési választás új helyzetet teremtett. A középpártok megsemmisülése, a szociáldemokraták tévesztesége és a nemzeti szocialisták hatalmas előretörése a pártpolitikai erők új átcsoportosítását teszi szükségessé; ettől az átcsoportosítástól a centrum sem idegenkedik, aminthogy idegenkedésre nincs is oka. A választási harcból, amely az összes polgári pártokat erősen megtépázta, egyedül került ki több százezernyi szavazattal meggyarapodva; új politikai kombinációban tehát erkölcsi presztízsének veszélyeztetése nélkül vehet részt. Erre különben kimondottan is mutat hajlandóságot. Közvetlenül a választás után a centrum

részéről — és a nemzeti szocialista párt részéről is — már megindult az ilyen irányú tapogatózás. Alkotmányjogilag ennek semmi sem állja már útját, hiszen a jobboldali pártok a centrummal többséget alkotnak. A centrumban egyébként olyan irányú törekvés is mutatkozik, amely a katolicizmus és a nemzeti szocializmus közti egyéb ellentéteket is esetleg revízió alá veszi. Erre mutat a Germania szerkesztőségében történt változás is, amelyet — természetesen nem pártpolitikai szempontból — valamelyes jobbrakanyarodásnak lehet minősíteni. A lap új szerkesztője, Emil Ritter, a Germania május 8-i száma „Selbstbesinnung“ című vezércikkében a többi között ezt írja: „Soraink új átcsoportosítása válik szükségessé. Ez az átcsoportosítás nem történhetik csak védelmi szempontból. Szembe kell néznünk a katolikus világnézetünk körén kívül lezajló eszmeáramlatokkal is, akár a múltra vonatkoznak azok, akár pedig a jelenre. Az ilyen szellemben történő átcsoportosítás bátorságot és harci készséget követel; célja pedig csak a keresztény-német népállam felépítése lehet.“ A Hitler-párttal esetleg lehetséges és szükséges taktikai kooperálás semmiféle erkölcsi vagy világnézeti engedményt nem jelez és nem is foglal magában. A német katolicizmus szigorúan vallásos, egyházi és egyházpolitikai téren következetes és elvhű, világnézeti kérdésekben pedig hajthatatlanul egyháziasan gondolkodó. Ahogy a szocialistákkal való kooperálás idején nem kockáztatott semmiféle világnézeti szempontot, úgy egy esetleges centrum és nemzeti szocialista koalícióért sem fog világnézeti engedményt tenni s így mindaddig, míg a Hitler-párt kulturpolitikai programjának katolikusellenes pontjait vallja, közte és a centrum között csak taktikai, de semmiféle lelki kooperáció nem lehetséges. Erre vonatkozóan különben a közeljövő már végleges döntést hoz.¹

KÖNIG ANTAL

¹ Fenti cikkel megkezdjük a német nemzeti szocializmusnak több oldalról való ismertetését, az egyes kérdésekben szakértő cikkíróink által, amire annál nagyobb szüksége van a magyar közönségnek, mert a napilapokból erről a nagyjelentőségű mozgalomról eddig csak gyűlölködő támadásokból, vagy pedig átlátszó célzatú propaganda-cikkekből értesülhetett.

A szerk.